

429-440 : Turquia ; XXX, 163-176 : Balcans ; 483-508 : Bibliografia) ; tanmateix, les notícies de més cos sobre aquest teatre no són anteriors a la segona meitat del segle XIX, i posteriorment a la redacció d'aquests articles l'autora ha pogut reunir molt més material (vegeu la nota de la pàg. 485 del vol. XXX).

Des del volum XXV la secció de «Sefardismo» figura al darrera de tot dels fascicles de «Sefarad». Vista la corba ascendent de l'interès pels estudis sobre el judeo-espanyol, sembla que es pot augurar la creació d'una nova revista que els seria dedicada plenament.

Jaume RIERA i SANS

«*Tarbiz*». A *Quarterly for Jewish Studies*. Vols. XXIV (5715 = 1954-55) XXXIX (5730 = 1969-70). Jerusalem.

Bé que consagrada especialment als estudis judaics, aquesta acreditada revista acull sovint estudis i notes que ofereixen també un interès indubtable per als països romànics i alguna vegada concretament per a Catalunya. La revista és publicada en hebreu, però en pàgines numerades amb xifres romanes hi ha resums dels articles, en anglès, fets pels mateixos autors.

Anotem ací, d'entre els treballs apareguts dins «*Tarbiz*» durant els darrers setze anys, aquells que presenten una relació amb els fets i la cultura de les nostres contrades.

J. M. MILLÁS, *Beginnings of Science among the Jews of Spain*. (XXIV, 48-59). — Resum de les dades actuals sobre el tema. Comença a mitjan segle IX i té la primera florida durant el regnat d'Abd-al-Rahman III.

M. PLESSNER, *Analecta to Hunain ibn Ishāq's «Apophtegms of the Philosophers» and its Hebrew Translation*. (XXIV, 60-72). — Materials per a l'edició crítica del text àrab d'aquesta col·lecció de sentències, una de les més difoses a l'Edat mitjana, tant en la versió hebrea, ací també estudiada, com en les compilacions llatines i en vulgar (*Secretum secretorum, Libre de Saviesa*, etc.).

J. KLAUSNER, *Recensió del llibre de B. NETANYAHU, Don Isaac Abravanel* (Philadelphia 1953). (XXIV, 112-116).

L. KOPF, *The La'azim (Foreign Words) in the «Sha'ar Hashshamayim» of Gershon ben Shelomo* (XXIV, 150-166, 274-289, 410-425 ; XXV, 35-43). — Edició molt ben feta dels mots no hebreus que es troben als manuscrits d'aquesta obra. La majoria són en provençal ; molts han estat alterats pels copistes, de manera que l'estudi d'aquests mots en vulgar té més valor de cara a establir el text crític que no pas per a estudiar la pronunciació o el lèxic del provençal del segle XIV.

G. SCHOLEM, *The Kabbalistic Responsa of R. Yosef Alcastiel to R. Yehuda Hayyat*. (XXIV, 167-206). — Autor que vivia a Xàtiva i escrivia el 1482. Es tracta, doncs, de l'estat de les doctrines cabalístiques al moment de l'expulsió dels jueus. Edició amb introducció.

S. PINES, *A Note on the History of a Pseudo-Aristotelian Text*. (XXIV, 406-409). — Identifica l'original àrab del tractat ètic que té, en una de les traduccions a l'hebreu, el títol d'*Iggeret ha-musar* (Carta d'ensenyament). Havia estat editat per L. CHEIKHO, *Traité d'anciens philosophes arabes...* (Beirut 1911).

H. PERI (PRLAUM), *Prayer in the Vernacular during the Middle Ages*. (XXIV, 426-440). — Com si calgués demostrar que els jueus no van deixar de traduir, a l'Edat mitjana, les pregàries i la Bíblia a la llengua parlada, l'autor reuneix i classifica multitud de dades sobre testimoniatges de l'ús de la llengua parlada en la lectura de la Tora i en la pregària pública, amb llista de manus-

crits conservats en arameu, grec, àrab, persa, italià, castellà, portuguès, català i provençal. Al final hi ha un excursus sobre traduccions a l'època talmúdica. Quant al català, n'ha estat publicada una nova traducció,¹ la qual, però, pertany als conversos; en provençal, és en vies de publicació el ms. 6 de la col·lecció particular de Cecil Roth, ací no esmentat; en castellà, no inventaria el ms. hebr. 668 de la Bibl. Nat. de París (que ja citava M. Steinschneider a l'obra que el mateix Peri addueix a la nota 8 i que D. S. Blondheim tampoc no va fer servir).

H. PERI (PFLAUM), *Old French Poems from the Mahazor*. (XXV, 154-182 + 4 fotogravats). — Edita dues poesies litúrgiques jueves de la festa d'Any Nou, de dos fulls trobats a la relligadura d'un llibre de la Bibl. Univ. de Heidelberg. Tenen la particularitat que, essent una traducció, són en el mateix metre que l'original hebreu. Dedueix que el dialecte és el de la Lorena a la segona meitat del segle XIII.

M. CATANE, *In Search of a Christian Grammarian*. (XXV, 234-236). — Apunta la hipòtesi que l'autor de dos rars llibres sobre gramàtica i prosòdia hebrea editats a París el 1544 i el 1545, «auctore Joanne Vallensi Hieronymiano», no identificat, no sigui un Duval o Lavallo francès, sinó «l'espanyol» Joan Vallès de qui parla l'Enciclopèdia Espasa. Les raons són que dedica el llibre a Gabriel de Guzmán, bisbe de Longpont, hi ha una poesia d'un «Ferdinandus Quinonius» i el mateix autor s'anomena «Reginae Franciae sacellanus», la qual era Elionor d'Àustria.

H. BEINART, *The Defendants in the Inquisitorial Court of Toledo*. (XXVI, 71-86). — La intenció és d'establir l'estadística de població de jueus abans de l'expulsió. Es basa en les llistes de judaïtzants processats fins al 1575 i en fa un quadre sinòptic per anys i poblacions d'origen. És important, creiem, d'evitar el greu parany de confondre les nocions de «jueu» i «judaïtzant-processat-per-la-Inquisició», tant abans com després del 1492. Al cos de l'article, fora l'enunciat de la intenció (és a dir, voler saber el nombre de jueus a través dels conversos, i encara dels conversos processats), l'autor es manté en una nomenclatura correcta, si bé equívoca: *anusim*. Però al resum en anglès les expressions: «the persecuted Jews who brought to trial», «the settlements where the persecuted Jews lived», «the suffering of the Jewish people in the first three generations of the Inquisition», són molt impròpies.

M. PLESSNER, Recensió del llibre de J. M. MILLÁS i D. ROMANO, *Cosmografia de un judío romano del siglo XVII* (Madrid-Barcelona 1954). (XXVI, 113-114).

D. FLUSSER, *An «Alexander Geste» in a Parma Ms.* (XXVI, 165-184). — Contribució a la història de la llegenda, i datació i procedència de les interpolacions del que sembla text primitiu en hebreu de la llegenda d'Alexandre, el *Sefer Yosippon*.

L. E. MAYER, Recensió del llibre de F. CANTERA, *Sinagogas españolas* (Madrid-Barcelona 1955). (XXVI, 345).

Y. NADAV, *An Epistle of the Qabbalist R. Isaac Mar Hayyim concerning the Doctrine of «Supernal Lights»*. (XXVI, 440-458). — Edició d'aquesta carta que reflecteix l'estat de les doctrines cabalístiques espanyoles a l'hora de l'expulsió dels jueus. La carta fou escrita a Nàpols el 1491.

A. M. HABERMAN, *Alphabet of Ben Sira. Third Version*. (XXVII, 190-202). — És un dels reculls de sentències moralitzants medievals. Edita el ms. hebr. 8º 2203 de la Bibl. Nac. de Jerusalem, fragmentari.

J. SCHIRMANN, *A Collection of short Stories by an unknown Spanish Author*.

1. Cf. la meua recensió supra, pàgs. 149-155.

(XXVII, 249-256). — Estudi, sense edició, de les maqāmes del ms. Hebr. e 49 de la Bodleiana. Segurament, diu, del segle XIII. Hi ha remarques de D. Yarden a la pàg. 562.

CH. WIRSZUBSKY, *Prolegomena to the textual Criticism of Isaac the Blind's Commentary on Sefer Yezira*. (XXVII, 257-264). — Filiació de nou manuscrits d'aquesta obra cabdal de l'escola cabalística de Provença del principi del segle XIII.

M. Z. QADDASI, *The first Zohar Manuscript*. (XXVII, 265-277). — El ms. Add. 1023 de la Bibl. Univ. de Cambridge. El *Zohar* és el llibre cabdal de l'escola cabalística castellana, de la segona meitat del segle XIII.

I. BAER, *The Qabbalistic Doctrine in the Christological Teaching of Abner of Burgos*. (XXVII, 278-289). — Estudi de la influència de la Càbala en la doctrina i conversió del més il·lustrat dels conversos espanyols (darrerria del segle XIV). Hi ha una remarca de G. Vajda a les pàgs. 99-100 del vol. XXVIII.

J. SCHIRMANN, Recensió del llibre de J. M. MILLÁS i F. CANTERA, *Las inscripciones hebraicas de España* (Madrid 1956). (XXVII, 563-569).

H. BEINART, *Three Generations, Members of one Family tried by the Inquisition*. (XXX, 46-61). — La família de Juan de la Sierra, fill de Leonor González del Frexinal, a Toledo. El darrer procés és del 1526.

A. N. POLIAK, Recensió del llibre d'A. ASHTOR, *History of the Jews in Spain* (en hebreu; es tracta, però, de l'Espanya musulmana. Jerusalem 5720 = 1960). (XXX, 84-95).

Z. WERBLOWSKY, Recensió del llibre de B. BLUMENKRANZ, *Gesleberti Crispini Disputatio Iudei et Christiani* (Utrecht 1956). (XXX, 292-298).

H. H. BEN-SASSON, *An Elegy on the Expulsion from Spain*. (XXXI, 59-71). — Edició de la segona elegia fins ara coneguda. Hi ha correccions a la pàg. 301.

M. BANITT, Radical i dura recensió del llibre de R. LEVY, *Contribution à la lexicographie française selon d'anciens textes d'origine juive* (Syracuse N. Y. 1960). (XXXI, 214-226).

J. M. ROSENTHAL, *Early Hebrew Translations of the Gospels*. (XXXII, 48-66). — Els jueus a l'Edat mitjana, diu, no tenien a mans la Vulgata. Hi ha passatges dels Evangelis traduïts en hebreu que sembla que remunten al segle IX, però la primera traducció de bona part de l'Evangelí de sant Mateu es deu a Ya'aqob ben Reuben, provençal del segle XII, amb fins polèmics. Fa una comparació d'aquesta traducció amb els passatges antics i amb la de Šem Tob ibn Šaprut, castellà de la segona meitat del segle XIV.

Z. WERBLOWSKY, Recensió de l'edició de J. M. MILLÁS del *Liber predicacionis contra judaeos* de RAMON LLULL (Madrid-Barcelona 1957). (XXXII, 207-211).

M. PLESSNER, *Arabic Parallels to Joseph Zabara's Sefer Sha'ashu'im*. (XXXIII, 167-180). — Petita aportació. No esmenta la traducció al català i l'estudi de paral·lels d'I. González-Llubera.

J. DAN, Recensió del llibre de D. J. SILVER, *Maimonidean Criticism and the Maimonidean Controversy* (Leiden 1965). (XXXV, 295-300).

A. GRABOIS, *The legendary Figure of Charlemagne in Medieval Hebrew Sources*. (XXXVI, 22-58). — Malgrat el títol es tracta de la datació de les llegendes sobre l'origen de les franqueses dels jueus de Narbona.

S. D. GOITEIN, *Jewish Trade in the Mediterranean at the Beginning of the eleventh Century (from the Archives of the Ibn 'Awkal Family)*. (XXXVI, 366-395; XXXVII, 48-77, 158-190; XXXVIII, 18-42). — Un capítol de l'obra editada amb el títol *A Mediterranean Society. The Jewish Communities of the Arab World as portrayed in the Documents of the Cairo Geniza* (Berkeley and Los Angeles, vol. I, 1967).

SH. EIDELBERG, *The Jewish Death-Toll during the Black Death*. (XXXVII, 97-98). — Autors que han indicat que a la Pesta Negra moriren proporcionalment menys jueus i llurs raons. Hi ha una nota addicional al vol. XXXIX, 317.

D. PAGIS, *Dirges on the Persecutions of 1391 in Spain*. (XXXVII, 355-373). — Edita dues elegies mal conegudes i dóna una detalladíssima nota bibliogràfica de totes les que han estat editades. Jutgem desenfocat i inútil l'intent de cercar dades històriques en aquestes elegies, com és ara el nombre de ciutats on hi hagué avalots o l'ordre en què se succeïren. El gènere és tan estereotipat que no ho permet i, almenys pel que fa als països de la Corona de Catalunya-Aragó, els documents d'arxiu ens permeten de seguir dia per dia els esdeveniments d'aquell any.

J. DEAN, Recensió del llibre de C. LEVIANT, *King Artus, a Hebrew Arthurian Romance of 1279* (Assen 1969). (XXXIX, 95-105).

El vol. XXXIII conté els índexs dels trenta primers volums de «Tarbiz»: d'autors, de matèries (alfabètic) i de recensions.

Jaume RIERA i SANS